

Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana

PALMA.—JULIO DE 1904.

SUMARIO

- I. La nostra Arqueología literaria, (conferencia) per D. Mateu Obrador y Bennassar.
- II. Azulejos antiguos, por D. B. Ferrá.
- III. Materials per un epistolari familiar catalá. Cartes de Pere Frexa a son fill Bartomeu, per D. E. Aguiló.
- IV. Empleos anuales de la Universidad de Palma, por D. J. R. de Ayreslor y Sureda.
- V. SECCIÓ DE NOTICIES.

LA NOSTRA ARQUEOLOGÍA LITERARIA

CONFERENCIA DONADA

AL ATENEU DE BARCELONA, DIA 14 DE MAIG PASSAT

(Acabament)

Davant aquesta afirmació y apreciació comparativa, s'aixecará tal volta y'm surtirá a camí alguna altra veu, la del escepticisme desconfiat y maliciós, que inspirat y mogut per la incompleta coneixença de la nostra historia y tradició literaria y de la valua y consistencia de son antich cabal, preguntarà, mitj seriament mitj burlantse ab rialleta compassiva:—¿Vol dir qu'es tan important y rich, y tan considerable com això, lo que olvidat o inèdit resta de la antiga Literatura catalana?... ¿vol dir que val la pena de desvetlars'hi y d'esmerçarhi'l temps en estudiarho y treureho novament a llum?... ¿no hi há en el fons una mica de *chauvinisme* d'erudit amator, que apassionat ho veu y'ns ho pinta massa color de rosa?...

Año XX.—Tomo X.—Número 292.

Per respondre a-n això, m'heu de permetre, Senyors, abans de tot, una precaució necessaria: la de recusarme a mi meteix, per poch o gens autorisat, quant no per sospitós d'apassionament optimista. Permeteu-me l'espláy,—ja que'ns hi convida propicia l'ocasió,—de fer repercutir aquí, dins el gran saló d'actes del Ateneu Barcelonès y en la nostra estimada llengua, los eloqüents y magistrals conceptes que, en la llengua acadèmica oficial pe'l lloch y les circumstancies imposada, varen sonar y resplandir solemnement, aviat farà tres anys, dins el gran paraninfe de la Universitat de Barcelona.—Era a l'inauguració de curs y estudis del de 1901, y era'l portantveu el digne successor en la càtedra d'En Milá y Fontanals: el qui ha heretat y mantén honorablement un llinatge gloriós dins el renaixement de Catalunya. A la oportunitat del tema escullit pera aquella oració inaugural, (*Alguns dels caràcters que distingeixen la antiga Literatura catalana*) corresponia'l lluminós acert ab que l'exposava, compendi y fruyt de tota una vida d'erudició y estudi. Placius, Senyors, deixarme recordar qualque cosa de lo molt, memorable y bo, que'l Dr. Rubió y Lluch digué aquell dia:

«Que la Literatura catalana va nodrirse principalment de la sava del poble; que's feu robusta ab la força inicial de les seues propies tradicions, y que generalment sabé trobar un felis maridatge entre'ls sentiments populars y les creacions dels seus ingenis, ho proven la seua substantivitat meteixa, y sobre tot, les dues condicions que en ella

hi resplandeixen, constituint la seua característica específica y diferencial: son segell popular y sa tendència pràctica.

«No obstant, a molts de crítics que no l'han estudiada conscientment, los sembla que res ofereix d'original y propi. Imitadora cega de Provença la volen suposar, en l'auba de sa vida; y quant s'es feta gran, pretenen veure-la com astre erràtic voltant successivament entorn d'aquells tres sols, que foren les literatures de França, d'Italia y de Castella. Per ells, tot el nostre pertret literari no passa d'unes poques cròniques, un parell de moralistes, mitja dotzena d'obres científiques de valor intrinsech molt migrat, y una monòtona producció poètica, dins la qual sols un nom es digne de memoria. Ignoren que la nostra literatura es molt més rica de lo qu'era d'esperar d'un poble guerrejador y mercantivol, tengut per prosaich y esquerp, més amich del treball que dels refinaments intel·lectuals y estètics. No saben que posseheix un tresor de produccions que res manllevaren a la producció estètica, y un estol de figures de grandesa tal, que ben pochs rivals tenen en les demés vulgars literatures. Ignoren, finalment, que aquella producció arribà a ésser tan esponentosa, que dins moltes biblioteques d'Europa es més freqüent ferhi troballa de còdices catalans mitjvals, que no de castellans y portuguesos; y no solament abunden a Madrit, Sevilla y l'Escorial, sino també a Paris y Londres, a Roma y a Venecia, y fins y tot a Viena y a Munich, ab sorpresa y alegria de tot bon fill d'Espanya.

«La Literatura catalana se'ns presenta com una de les més completes, homogènees y de més marcat sabor popular, entre totes les germanes d'ella, les romàniques. Comparantla ab les peninsulars, la trobam plena d'originalitat y d'abundancia, creixent ab completa independència de la castellana fins al XVⁿ sigle al menys, y girant la vista principalment a França y Italia.

«No es la passió lo que ara'm mou, al afirmar que la nostra Literatura pot soportar una honrosa comparança ab la antiga castellana. No tendrà, com aquesta, una epopeya fragmentaria... ni monuments legals de tan grandiosa factura com los del sabi Rey Alfons... ni nombroses compilacions històriques... pero sí colossals enciclopedies, superiors a tots els *tesoros* y *espèculos* d'aquell temps; gegants en la filosofia y apòstols en la predicació, com may los conegué a les hores la terra castellana; poetes lirichs més fundament humans; y en disciplina mètrica y en l'art de trobar meresqué l'honra d'esser mestra y espill del sensfi de troba-

dors que ompliren les corts de la Espanya central, desde D. Joan II fins als Reys Catòlics.

«Ja he dit abans, que la tònica diferencial de la nostra Literatura se troba en son caràcter pràctic y en sa fesomia popular. Aquestes son les qualitats que en ella tenen qualque cosa d'extraordinari y propi, y més clarament mostren son decidit temperament nacional. Per elles fou que en català parlaren, abans y primer que en cap altre romanç vulgar, la prosa filosòfica y la mística, la teologia, y fins y tot les ciències naturals y de medicina.

«Res hi há que reflecti tant el tremp utilitari del nostre poble, com el *parti pris* de sustituir el català a-n el llatí en los dominis de la ciencia, per tal de ferla arribar fins a la gent més humil y baixa. En aquest punt, ciències y lletres no feyen sino posarse en consonancia ab el caràcter democràtic de les nostres institucions, de la nostra monarquia, de la nostra gent; y en aquella tasca maravellosament la aidava un medi d'expressió senzill y ple, com altre no n'hi hagués, y més esclau de la transparencia del concepte que de la bellesa de la forma.

«Per aquest doble sentit, pràctic y popular, de la gent catalana, la seua prosa s'alsa molt partdemunt de la seua poesia, y es molt més nacional qu'ella. La nostra prosa's distingeix per lo vigorosa y plana, per les seues qualitats positives, per son jaent a l'observació; y aquestes condicions están en completa armonia ab l'esperit d'aquella raça, composta d'homens d'acció, reflexius, durs, resòlts, perseverants, abocats a la violencia y falta de temprança que'ls caracteriza. Sublim encarnació de tal temperament va ésser el llegendari Rey En Jaume, veritable almogàvar coronat;... y derre- ra ell, tots els nostres grans escriptors y pensadors, qui més qui manco, duguéren fortment marcat aquest segell d'energia y de moviment febrós, que corresponia a l'expansió conquistador y comercial de Catalunya al través del Mediterrani. Almogàvar o cavaller errant del pensament català, ja l'han anomenat a Ramon Lull; almogàvar de les ciències va ésser n'Arnau de Vilanova; almogàvar de l'història, En Muntaner; almogàvar de la predicació evangélica, Fra Vicens Ferrer; tots apareixen animats del meteix esperit actiu y batallador; tots sortiren del agre del terror y trescaren tota Europa pe'ls quatre vents; tots se sentiren irresistiblement empesos d'un afany desapoderat de proselitisme; tots, per consemblant

anhèl de divulgació, conraren amorosidament la seua llengua nadiua, predicant en catalá, escrivint en catalá, espargint en catalá tota mena de llibres fins a les multituds més indoctes, y portantla aprés triomfalment, ab la volada de la seua ciencia y'l valent impuls de llurs armes, de Granada fins a París, de la tártara Moscou a les Portes de Ferro d'Armenia, desde la bella Catania fins a les maravelles de la augusta Acròpolis.

«Vet'aquí com tota la poesia de la nostra raça y tota sa activitat mental y real se concentrava en la nostra prosa; vet'aquí com a Catalunya foren més poètiques la historia real y la historia recomptada que la poesia meteixa; vet'aquí, finalment, com tota l'essencia y l'ànima de la nostra antiga vida nacional s'encarna en los nostres pensadors y majorment en los nostres cronistes. D'aquelles inimitables narracions seues ha dit un excels lirich del nostre temps, que eren els Evangelis de la terra catalana. Obres d'observació directa, copia vivent d'una realitat històrica que talment sembla una llegenda y una epopeya, son les joyes de la nostra antiga Literatura. Filles del estudi de la vida, y no de la lectura de llibres, com ho son les velles compilacions castellanés, de la vida varen treure aquell tresor d'experiencia humana, que tant nos plau; aquella vigorosa sava de veritat, que tan fundament nos fa estremir l'ànima. Aquells qui les varen escriure, foren ignorants d'erudició y de ciencia, llavors que'l Renaixement anava a renovarho tot y a esborrar les pàgines més originals de la Edat mitjana. Eren homens, abans que savis. Eren senzills y franchs just nins; experts y maliciosos com homens vells; grans y naturals com héroes; y d'aquella mescla de sentiments humans, infantils y heròichs, en ressurt el major preu y atractiu d'aquells llibres, que tenen la grandesa de les heròiques gestes, el realisme escriu de la vida, y la poesia misteriosa de les rondalles de fades.

«Després de l'estol gloriós dels nostres cronistes, Ramon Lull. Aquí l'esperit popular creix encara més, y arriba a lo extraordinari; porque ja no's tracta llavors de recomptar la vida humana, sino d'exposar les més abstruses concepcions de la inteligencia. Ramon Lull es figura única en l'expansió del pensament mitjieval. Tots los més grans filosofes del seu temps y molts dels qui derrera ell vingueren, varen escriure en llatí llurs obres: solament ell, agosarat pera rompre ardidament les preocupacions d'escola, se llença a escriure *en vulgar*, en la meteixa llengua que parla'l poble. Per això surtiren ses concepcions filosòfi-

ques,—valor intrinsech apart,—plenes de frescor y entusiasme, vivificades tantost per l'esperit poètic, com somogudes a voltes pe'l flamejant afany del proselitisme. Per això es que Ramon Lull, més que cap altre, mereix el dictat de apòstol demócrata de les ciencias trascendentals, popular adalill del pensament humá; y no gosará ningú regatejarli la gloria d'haver vestit a la Filosofia, el primer de tots, la túnica plebeya, porque'l poble la encobehis y la mirás com a seua y la entengués bé, y escalfat del seu llambrejar, s'arribás a encendre en l'amor de Deu y dels homens. Y no era solament la Filosofia la qui gracies a ell parlava aquell expressiu romanç que en la catorzena centuria embolcá'l breçol de les Lletres y de les Arts; sino que també la Mística, de la qual n'obria en la tradició espanyola l'aurea cadena, ab los tendres defalliments de *l'Amich è l'Amat*. Cap altre poble pot presentar, en los començaments de sa historia literaria un monument de tanta transcendencia com el sobirà *Libre de Contemplació* del filosof mallorquí: llibre *princeps* de la Literatura catalana, y que en concepte del eminent doctor Torras y Bages, té per ella una importancia semblant a la de *La Divina Comedia* pera les lletres italianes.»

Acabava'l Dr. Rubió aquesta part del seu parlament, notant y assentant el fet de que l'organisme literari de Catalunya romanía ja format en el sigle XIII y prenía el capdavant, de bon troç, a totes les altres literatures vulgades, sense vacilacions ni provatures ni ensaigs en la seua orientació, ni tampoch en la elecció de llengua. «A la mort d'En Lull (deya finalment), quant ja quedaven escrits els més admirables monuments científichs de Catalunya y dues, al menys, de ses millors cròniques, encara no era nat el Boccaccio, creador de la prosa italiana, ni havia modelades encara ses immortals estrofes el Petrarca, pare del modern lirisme.»

Sembla'm, Senyors, que una literatura de la qual ab tota veritat y justesa s'en pot dir això, o encara que no fos sino la mitat y no més d'això, val bé la pena de que sos amadors li consagren esforços y treball, pera redimirla d'oblit y desconeixença.

¡Que n'es d'ample'l seu camp y abundoses les messes, a desgrat de tots quants, per

ignorancia o desamor, la suposen insignificant, escarsa y pobre! Feysloho veure, a n'els desconeixents, l'inventari que ja'n tenim de la nostra Literatura històrica, gracies al diligent treball del meteix Rubió, qui'l traçava aquests anys passats, d'una manera ben ordenada y lluminosa. Posaulosho a les mans, aquell llibret escàs de fulles, riquíssim de substanciosa erudició, aquell *Sumari històrich de la Literatura Espanyola*, ahont a la fi—¡lloat sia Deu!—s'hi concedeix a la Literatura catalana, al costat de les altres peninsulars, l'exemplitud y la atenció que en bona crítica li pertoqueu. Feysloho fullejar y repassar, aquella quarantena de pàgines, ahont ab la concisió epigráfica d'un *index* o taula de materies, s'hi inclou suggestivament y s'hi condensa tot el procés y la no interrompuda successió d'autors y d'obres que constitueixen la nostra herencia literaria. Feyslos esmentar bé cada sigle y cada època, no tots d'una envestida, sino poch a poch y a petits glops, com les fines begudes; y al arribar al capdavall, a manera de ràpida visió cinematogràfica, haurán pogut colombrar, a vol d'aucell, lo que ni així tan sols havien arribat tal volta a veure, ni sospitar que ho tenguessem a casa. Pot-ser així se rendirán a la evidencia els escèptichs o descreents; y si una mica de bon sentit los diu que de tot allò no hi há res imaginat ni inventat ni fantasiat com a les noveles y rondalles de la vora del foch, ja no gosarán judicar més, sense coneixement de causa.

Y a nosaltres, als qui tenim format més just concepte del haver que'ns deixaren els nostres gloriosos predecessors, ¿que'ns toca fer, si no hem de semblar migrats y pobres continuadors d'aquella tradició, literaria-ment menors d'edat, inconscients possehidors d'aquella rica herencia?... Ja'l tench dit abans d'ara, Senyors, al meu humil parer, que no es meu exclusivament, sino de molts; ja no'm cal ni puch afegirhi res més, sino glosar y repetir lo publicament dit altres vegades:—«El més fructuós y positiu servey que a l'hora d'ara se li puga prestar a la nostra Literatura rediviva, per acreixer la

seua estima y difusió, encaminar per bons endrets ses tendencies novíssimes, imprimir-li caràcter y fesomia originals y orientar bé a tots quants la conren, es el de treure a llum y propagar, ab edicions selectes, els nostres models clàssichs, encara inèdits o incomplets casi tots, altres infeelment traduïts, y perduts no poch d'ells deplorablement pera sempre.» (*)

Al punt ahont som, dins aquest sanitó oratge de ressurgiment qui s'es alçat y passa per damunt Catalunya fentli sentir palpitations y estremiments de vida nova, es hora ja de que deixin d'esser rareses introbables o molt difícils d'adquirir, ni ab diners y tot a la má, les obres dels nostres escriptors capdals, estojades encara dins els còdices primitius o en les pàgines gòtiques d'arnats y malmesos incunables.

«Un dels grans interessos espirituals de la nostra raça (escrivía, no há molt, mon valent amich y company, En Miquel S. Oliver) consisteix en treure de bell nou a la vida aquestes riqueses del enginy y del pensament, fins ara arreconades y poch conegudes. Lo que s'ha fet a Ripoll, ha de ferse també ab eixes maravellores catedrals del enteniment, descuidades fins ara...»

Si nosaltres no ho feym, nos amenacen el perill y la afronta de que ho fassen, guanyantnos per la má, els de fora-casa. Ja no sería aquest el primer cop que hagués succehit. Fa 63 anys que's publicava, a Paris, el text inèdit original de la *Crònica* d'En Bernat Desclot: en fa 60 que En Karl Lanz estampava, a Stuttgart, també en text catalá, la d'En Muntaner; y de semblant manera hem hagut de veure y comportar que alguns textos lulians originals (no'n parlem dels traduïts) exissen de les premses alemanyes y franceses, abans que de les nostres.

Es hora, donchs, de *fer el cap viu*, com deym en mallorquí, y d'exirne ab bon nom d'aquest pubillatge y menoria d'edat, que ja fa massa temps que dura. Si volem que la Literatura nostra sia coneguda y estudiada y tenguda per lo qu'ella mereix, posemla en

(*) Pròlech abans citat.

condicions de que pugua esserho. Així com les nacions, diplomàticament y en cas de lluyta, no reconeixen com a tal sino a la qu'está ben constituída y guarda'l dret de gentes y té organitzats sos poders y disciplinades ses forces de mar y terra, otorgantli allavors la beligerancia; així també, cal que posem la Literatura catalana en condicions de poder figurar honorablement al costat de les altres Literatures nacionals, y de que aquelles li reconeguen plenerament lo qu'en podríem dir la beligerancia literaria.

De seguir així com ara, dedicant atenció casi exclusiva al augment y millora de la producció nova, olvidats y desexits de la vella, no'ns dolguem de que'ns manqui caràcter y originalitat; de que en la nostra fase actual s'hi observi un tirat y jaent a la imitació forastera, al exotisme; una ausencia de color y de sava propia; un llenguatge y estil resabiats, que no tenen de catalá sino la pell, pero no la fibra interior, l'encarnadura...; en un mot, de que entre les diverses autonomies a que resoltament aspira Catalunya, no la hajam posada ja en condicions de mereixer y alcançar també la seua autonomia literaria.

¿Com obtenir això?... Reconegut el mal, no es cosa de torturar molt el cervell ni cremarshi les celles, pera trobar la medicina remeyera. Voluntat, devoció fervent, preparació personal adequada: veus aquíls components de la fórmula.

Fer coneixença exacta y prendre'n bona nota de lo molt y bo que arreu tenim dispers per tota Europa; aplegarho y juntarho ab lo que venturosament nos es romás a casa; estudiarho com cal, y ben preparat oferirho, en edicions correctíssimes, cuidades ab *amore*—pero al alcanç de la má y de la bossa de tothom—a la nostra gent afectada de lletres y a-n el món literari; de manera que la alta crítica francesa, o de més allá, pugua dispensarhi bon aculliment, y no com altres vegades que ab aire de superioritat ha hagut de dir:—Això está fet mediocrement, com casi sempre's solen fer aqueixes coses a Espanya.

Alguna vegada, meditant aquest punt,

m'ha ocorregut pensar:—Si en els temps mitjevals, quant els pirates sarrahins nos captivaven gent y la s'en duyen, se va fundar l'orde redemptorista dels frares de la Mercè per anar a moreria a rescatar catius, ¿per que també ara, que de sarrahins pirates ja n'estam deslliurats, no hem de fundar un altre orde redemptorista, pera recobrar y tornar a la patria aquells vells textos catalans, que guarden la nostra gloriosa tradició, que son, literariament, la nostra executoria de noblesa?... Y fantasiant sobre això, he seguit pensant:—¡Ah, si jo fos rich, d'aquells tan richs que no saben que fer de la riquesa, quin estol formaria de joves erudits, ben anostrats y práctichs a véncer la material dificultat d'interpretar les velles escriptures! y en tenirlos ben disposats, los diria:—¡Anau, anau en nom de Deu, novells redemptoristes, (*) espargiuvos per tot Europa, acudiu a les bibliotèques y als archius, a la Nacional y a la Real de Madrit, a la Colombina, al Escorial, a Paris, al *British Museum*, a Munich, a Milán, a la Vaticana, a Pisa, a Nápolis, hon-se-vulla romanga un vell text catalá; redimiulos de tants anys, tal volta sigles, d'estranyedat y d'absentisme; retornaulos a la patria, en bella y fidelíssima copia, o més rapidament, en *clichés* o rodill pelicular qu'avuy fan possible y poch costós els avenços de la fotografia: aquíls estudiarem y'ls estamparem y'ls traurèm novament a llum; y dirèm als amadors de les nostres glories y tradicions literaries:—Teniu, mirau: això teníem olvidat y desconegut; d'això no'n feyem cas, mentre'ls erudits estrangers, cada vegada que'ls venia a les mans, s'ho miraven ab certa enveja, en feyen sovint algun estudi prou curiós, y escrivien en les seues publicacions més sabies:—«¡Qu'es estrany que'ls erudits catalans, tenguent aquest cabal dispers p'el món, no s'interessen ni's preocupen de retornarlo a casa seua!»

¿Y tan cegos o imprevisors y curts de vista seriau ara, vosaltres catalans, vosaltres tan alabats de previsió, d'amor a tot lo vostre, de bon seny y de sentit práctic que ja

(*) V. el pròlech abans citat: pag. 32.

us vénen de raça,... tan cegos podriau esser, que deixasseu de veure la falta que'ns están fent ara meteix aquests vells monuments, aquests títols autèntichs de la nostra antiga y preclara alcurnia literaria?... ¿Voleu, pot ser, que la nostra Literatura renascuda, oblidantse de son nobilíssim passat y nudrintse casi exclusivament de lo que li ofereixen les altres Literatures europèes, vengua a tenir certa semblança ab aqueixes milionaries pubilles nort-americanes, que desitjoses d'enllaçar la opulenta aristocràcia dels *dollars* ab l'antiga noblesa de la sanch—qu'elles no ténen, perque son filles d'un poble tot modern, sense tradicions ni sanch blava, — vénen aquí a la vella Europa, a cercarse marit allinatjat, y satisfan la seua vanitosa plutocràcia, acoblant sos milions ab la corona comtal o ducal o principesca d'algun empobrit *lord*, qu'ha heretat y conserva genealògichs y gloriosos plegamins del temps del Rey Artús o les creuades?

Vendrà dia que en els Estudis Universitaris catalans qu'heu instaurats, bé s'hi haurà d'afegir a les cátedres de Dret català, d'Historia, d'Economía, la de Literatura nostra. Y a les hores, ¿quins textos donará el catedràtich a n'els deixebles, pera il·lustrar y fer més profitoses les seues explicacions de preceptiva?...

Vendrà dia que l'obra iniciada per l'entusiasme infatigable del nostre agosarat Mossen Alcover,—l'obra del *Diccionari de la Llengua*,—s'haurà d'ordenar y arredonir y preparar pera la estampació. ¿Y com podrà esser integral, completa y sense buyts, si no hi hem registrats y continuats, entre sos mil millers de mots, els d'aquells llibres clàsichs que no tenim trelladats ni glosats ni espigolats encara?...

Vendrà dia, finalment, que algun literat nostre, de llarch alê y empenta, se determinarà a compondre y escriure (que bona falta'ns fa) la *Historia de la Literatura Catalana*, documentada, orgànica, metòdica, sencera... ¿Y com se les haurà, ni com podrà venirne a bona fi, faltantli tants de textos y comprovants, lo qu'en diuen els historiadors *les peces justificatives*?...

Tot això, Senyors, y altre tant que hi pogués afegir, ja no es cosa d'avuy, ja no es cap nota de palpitant actualitat, ni materia novella. No'm vulgau atribuir—per amor de Deu vos ho prech!—la imperdonable faltuïtat d'esser vengut a descobrir cap Mediterrani (*). Aquest afany y aspiració de restablir y tornar a la deguda integritat la nostra antiga tradició literaria, ja porta data de molts anys. Per plena prova, deixaume acabar, evocant una solemne veu de tomba, una paraula com a ressò del altre món, que per venir d'on vé, sonará piadosament y agradosa a vostra orella.

En el preciós llibret, que abans m'ha escaygut recordar, de *Valter y Griselda*, estampat aquí a Barcelona ara fa 21 anys, per commemorar la 25^a. festa dels Jochs Florals, esmentau la derrera fulla, y llegiuhi lo que hi deixava escrit la gentil ploma d'En Marian Aguiló, com a solemne mot de testament, com a vot perpetual, exit de lo més endins d'aquell gran cor que tant estimava Catalunya:

«Si les llengües de més crit, per més se-
gles y més inspirades plomes conreades,
se afanyan a publicar ab tant d'escalf com
es notori los manuscrits que les restan de
l'Edat mitjana, ¿que no deuría ferse per
estudiar l'idioma català en les obres anti-
gues que li romanen, vuy que se'l veu de-
xondir del matzinat subet que li esdeven-
gué, al rebre los afalachs de la Estampa
novament trobada?...

«Gran mester hi há de traure a llum con-
semblants testimonis, *si's vol fer de durada*
l'actual renaxement. Vulla Deu que axí
com la pacient Griselda recobrá (segons

(*) P. S.—Mal podia abrigar tan vanitosa y fada pretensió, sabent que s'es fundada, a Barcelona, la *Societat de Bibliòfils catalans*, ab l'objecte preferent y'l principal propòsit d'estampar, en edicions triadíssimes, les més curioses obres inèdites de la nostra antiga Literatura;—y recordant, de més a més, que una poderosa y adinerada societat editorial, constituída per iniciativa y ab la experta direcció d'un il·lustradíssim Mestre en Gay Saber, fervent catalanista de pensament y cor, senyalá entre'ls lloables fins de la seua fundació, no solament el de publicar la *Il·lustració Catalana* y escullides obres modernes, sino també el de facilitar ab belles edicions, la coneixença y divulgació dels antichs poetes y prosistes de la nostra llengua materna.

»compta la gesta) los fillets del seu cor des-
 »pays de angoxosa prova, nostra llengua
 »materna replegui sos preuats llibres, per
 »recordança del passat, gloria de llurs au-
 »tors y guia dels qui gosan seguir llurs im-
 »mortals petjades, a honra de la nostra
 »terra y major enaltiment de la mare Es-
 »panya.»

Prench comiat de vosaltres, Senyors y
 benvolguts amichs, abans de retornarmen
 a-n aquell reconet de món, a l'illa de la
 tranquila y dolça pau, a proseguir la tasca.
 Voldria haver correspost al vostre desitj.
 Grans mercès, per tan amable y benvolent
 atenció com m'heu tenguda.

A Deu siau, honorables Senyors! Amichs
 y companys, a bon reveure!

M. OBRADOR Y BENASSAR.

AZULEJOS ANTIGUOS

Apuntes de mi cartera y datos para una Monografía

LOS que, á mi parecer, ofrecen caracteres
 de mayor antigüedad, en Palma de
 de Mallorca, son los que se hallaban incrus-
 tados en las losas que pavimentaban el ora-
 torio de estilo ojival, convertido en habita-
 ciones, en la casa que fué de D. Francisco
 Oleo de la calle de la Almudaina. Lo dete-
 riorado, por el roce, en que se encontraron,
 no nos permitió reproducir fielmente más
 que los cuatro ejemplares policromados (nú-
 meros 3, 4, 5 y 6) que damos en la adjunta
 lámina, en tamaño natural.

Acusan claramente el estilo y factura mo-
 riscos, si es que no sean, como es muy posi-
 ble, muestras de cerámica árabe anterior á la
 conquista; pues la circunstancia de haberse
 utilizado, para la construcción citada, en el
 recinto de la Almudena, y el no conocerse
 otros semejantes en esta isla inducen á creer
 que antes de su última aplicación fueron res-
 tos de algún arrimadillo (*alisar*.) Debemos

añadir que en colecciones de amigos nues-
 tros figuran ejemplares muy semejantes re-
 cogidos en Toledo.

Los ejemplares 1 y 2, de fondo azul, los
 hallamos entre los restos del antiguo pavi-
 mento de las tribunas, en la iglesia del San-
 to Espiritu que fué de P.P. Trinitarios de
 Palma, (hoy San Felipe Neri): miden de lado
 unos 14 y medio centímetros, y los juzga-
 mos del siglo XIV (pueden verse expuestos
 en el Museo Arqueológico Luliano).

De otros ejemplares tenemos los diseños,
 apuntados en cartera, y esta es ocasión de
 mentarlos, siquier quede consignada su pro-
 cedencia.

Llamaron nuestra atención, en primer tér-
 mino, los que formaban el piso de la capilla
 alta dedicada á la Santísima Trinidad, en la
 absidiola del fondo de nuestra Catedral; si
 mal no recordamos, afectaban formas geomé-
 tricas sencillas, (*ajedrezados*) y sus colores
 se reducían al verde azulado, sobre blanco
 ordinario por fondo. Con estas mismas tintas
 se ven aun los del pavimentos de la capilla
 de San Marcos, en el Castillo de Bellver, y
 abundaban en los antiguos templos de nues-
 tra isla formando combinaciones resultan-
 tes de los triángulos con qué por diagonal
 se dividía cada loseta; y también se fabri-
 caron de color azul hasta muy avanzado
 el siglo XVII, y pueden verse aún forrando
 las caprichosas terminaciones bombeadas de
 los campanarios de la Cartuja de Valldemo-
 sa, de Sta. María y otros.

En cuanto á las losetas monocromas con
 dibujos, atribuimos la mayor antigüedad (si-
 glo XIII) á las que se veían, en los pavi-
 mentos de la casa que perteneció á la fami-
 lia Burgués; medían 10 centímetros de lado,
 y entre otros escudos mostraban los *men-
 guantes* propios de aquella familia. Se halla-
 ban llenando los huecos dejados por la
 combinación de baldosas de barro cocido
 ordinario, de forma octogonal; lo que nos
 hace sospechar que no fué aquella su primi-
 tiva aplicación, y más si observamos que la
 forma del escudo que constituye el campo
 de dicho emblema, corresponde á últimos
 del siglo XIII, época en que todavía no de-

bía haberse construido el edificio ojival cuya mutilación hemos presenciado. (1)

Diferentes muestras de ese género de cerámica, de igual monocromía azul, podríamos citar: entre ellas, las que embaldosan el antiguo oratorio de Sarriá, el menos antiguo del predio *Sollerich*, y las que se arrancaron del de *El Camp roig*. Una de estas últimas, exagonal prolongada, lleva esta inscripción: *si introibo in requiem metam*, largo 24 centímetros por 8 de ancho. Pertenece á D. P. de A. Peña

Otra posee nuestro amigo D. Jaime Planes Bernat, rectangular prolongada (22 y $\frac{1}{2}$ X 11 y $\frac{1}{2}$ centímetros) que muestra una cartela ó filacteria con inscripción ilegible, en caracteres góticos. Y otras pueden verse, del estilo del Renacimiento, en el piso del portal lateral de la iglesia de la Concepción en Palma.—Estas últimas nos recuerdan los azulejos del piso de una sala en la Lonja de Valencia, si bien más antiguos; probablemente unos y otros proceden de las fábricas de aquel reino.

Pero, la clase policromada, cuya adopción abundó en las iglesias de San Jaime, Santa Eulalia y otras de Mallorca, imitando tapices de bonito efecto, ha casi desaparecido totalmente, cediendo las superficies que ocupaban, en los pisos, á los mosaicos mates, y en los muros, á los estucos y azulejos blancos que tan mal efecto producen junto á los altares. Con mejor criterio el Sr. D. Luis Salvador A. de A., nos encargó el chapeado de los salones bajos de la casa de Miramar, reproduciendo, en el comedor, los que se

(1) Hace unos 35 años que, llamado por el señor Marqués de la Romana, examiné este edificio, desde aquel entonces destinado ya á convertirse en habitaciones de alquiler. Eran notables las bóvedas de ladrillo de su semi-sótano; una meseta de comunicación, volada sobre ménsulas, al nivel del piso pral., algunos portales interiores esculpturados en piedra de Santañi, del tercer período ojival, (uno de ellos se llevó al palacio de *Bendinat*) y sobre todo el artesonado del salón que poco antes había servido para bailes á los señores del *Casino palmesano*. (Véase el marco del portal posterior al Oratorio del Colegio de la Sapiencia formado con retazos de su friso). Amén de las ventanas y galería de coronamiento, de su fachada señorial,.... hoy desfigurada, con hartó pesar de los conocedores de nuestra característica arquitectura civil palmesana. (Véase su diseño en el *Cronicon Mayoricense*.)

ven en la Portería del Convento de Santa Magdalena.

Ultra de los descritos, abundaban los pintados muy incorrectamente, unas veces con tinta morada y mal fundida, á trazos sin formar masas de tinta uniforme, los cuales bien pudieran ser obra de la industria mallorquina; otras con tinta azul también, rasgueado su diseño de figuras, como puede verse en un retablo del Vía-Crucis que recojimos en el M.º A. Luliano.

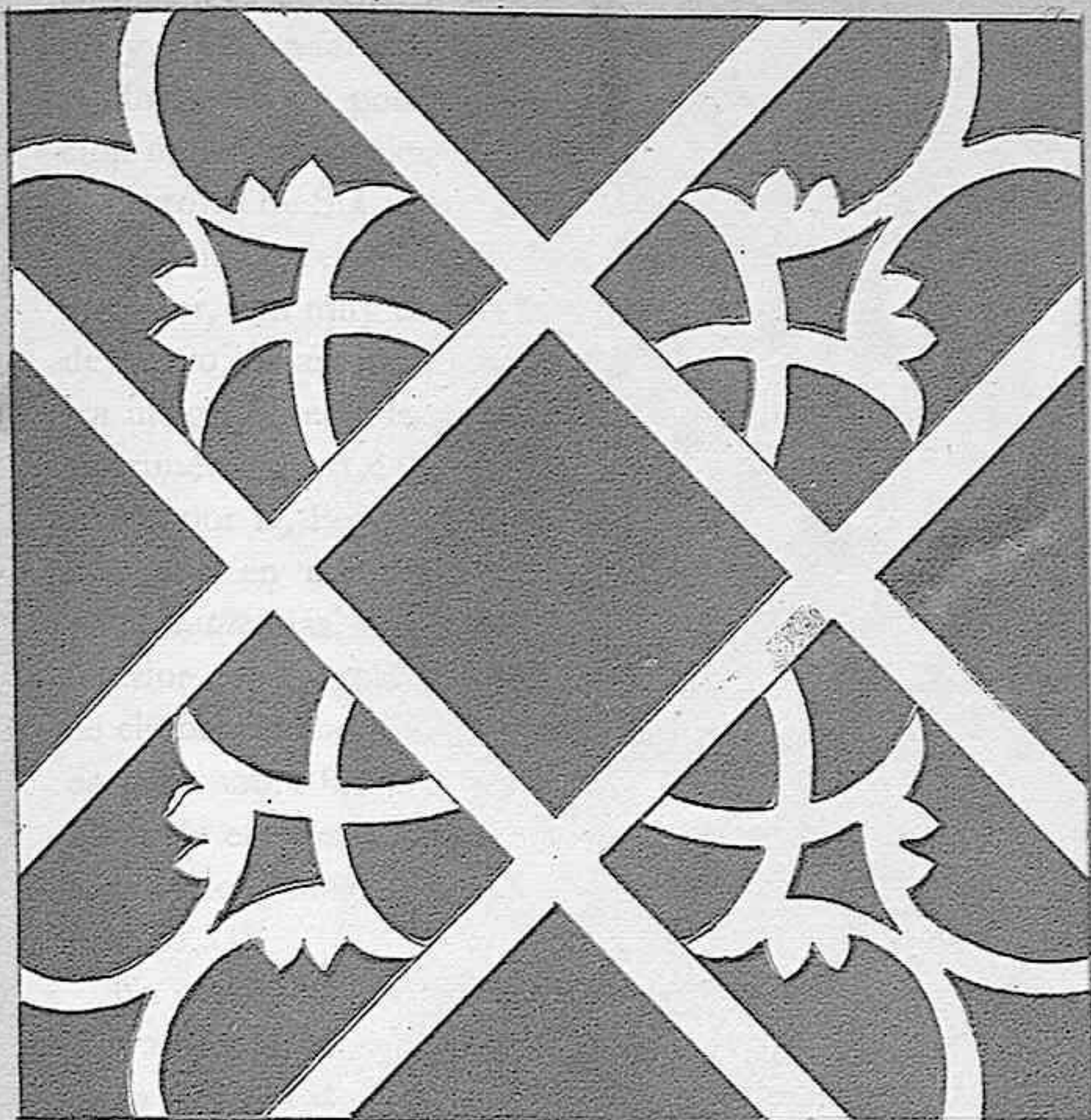
Por último mencionaremos los cuadros pintados de asunto religioso, algunos de cuyos ejemplares aún quedan en nuestras iglesias; en un costado de la capilla de Nuestra Sra. de la Merced, puede verse su aparición al Rey D. Jaime, al Caballero Pedro Nolasco y al religioso Ramón de Peñafort, con la ciudad de Barcelona por fondo. En la de Sta. María de Cervellón hay la sepultura de una venerable yacente. En el Oratorio de S. Telmo, ante la puerta vieja del Muelle (derribada) se veían en cartelas de su arrimadillo, varios buques. En las capillitas que estaban empotradas en fachadas de Palma, aparecían las imágenes de la devoción del vecindario. En Lluch, enfrente de la escalera que conduce al Camerino de la Virgen, estaba esta representada, en traje de alcuzón, con el pastorcillo y el monge arrodillados. (1)

En el Santuario de Ntra. Sra. de Gracia, en zaguanes de casas particulares, y sobre todo en estaciones del Vía Crucis, abundaban ejemplares de azulejos con figuras de santos. Recordamos las fabricadas en Cataluña que decoraban la casa de *Ca'n Llenxa*, (que perteneció á la familia del pintor señor Buades) las paredes de cuyas piezas se hallaban completamente chapeadas, con pasajes bíblicos, fruteros, caprichos, caricaturas, etc. etc. De esta última clase recojimos algunas en dicho Museo.

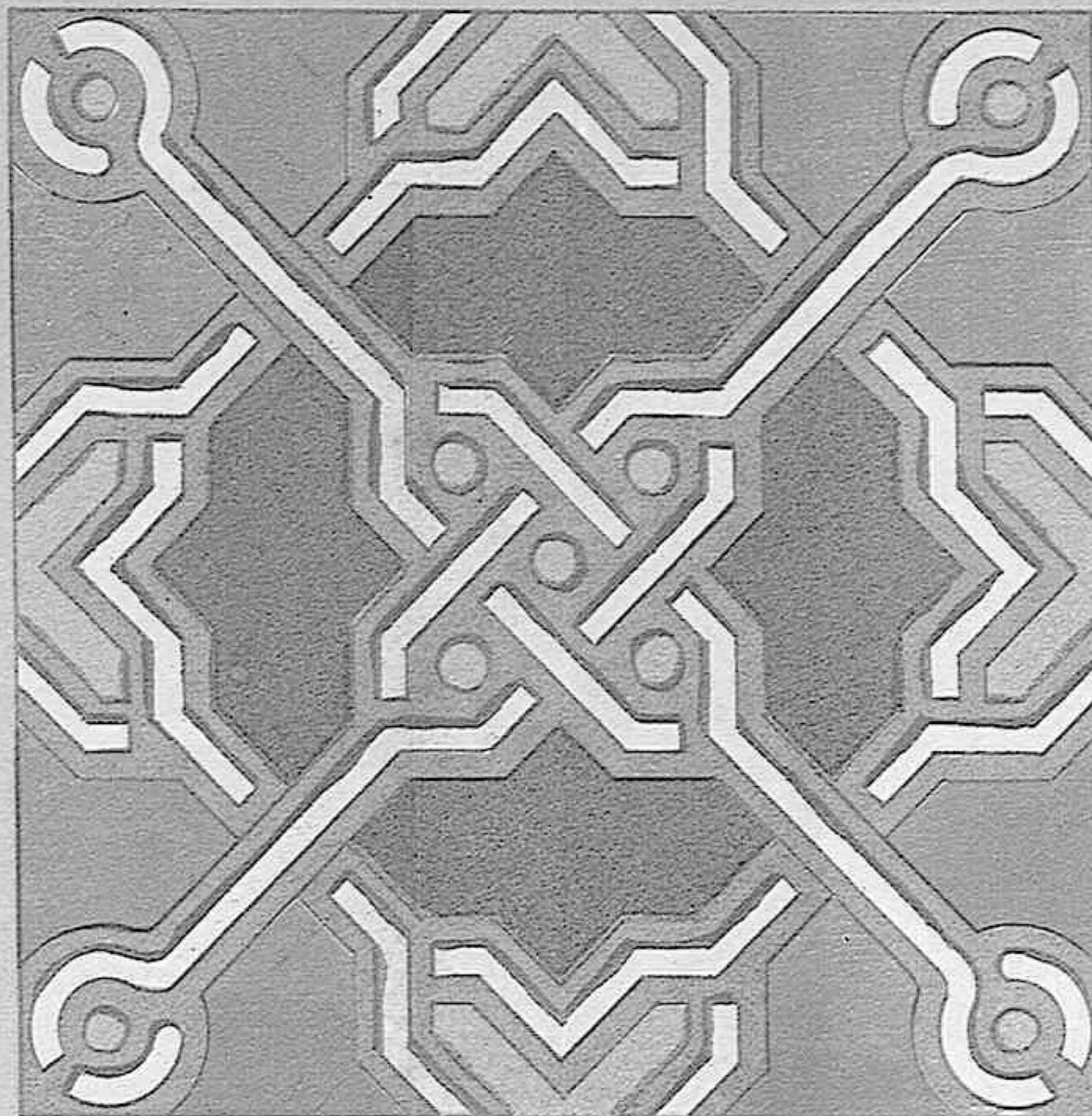
Mencionemos aquí los azulejos hallados recientemente entre escombros al hacer obras en el convento de S. Jerónimo de Palma:

(1) Este notable ejemplar, ha poco que se ha retirado, para construir allí el ventanal que proyectamos al ensanchar dicho camerino.

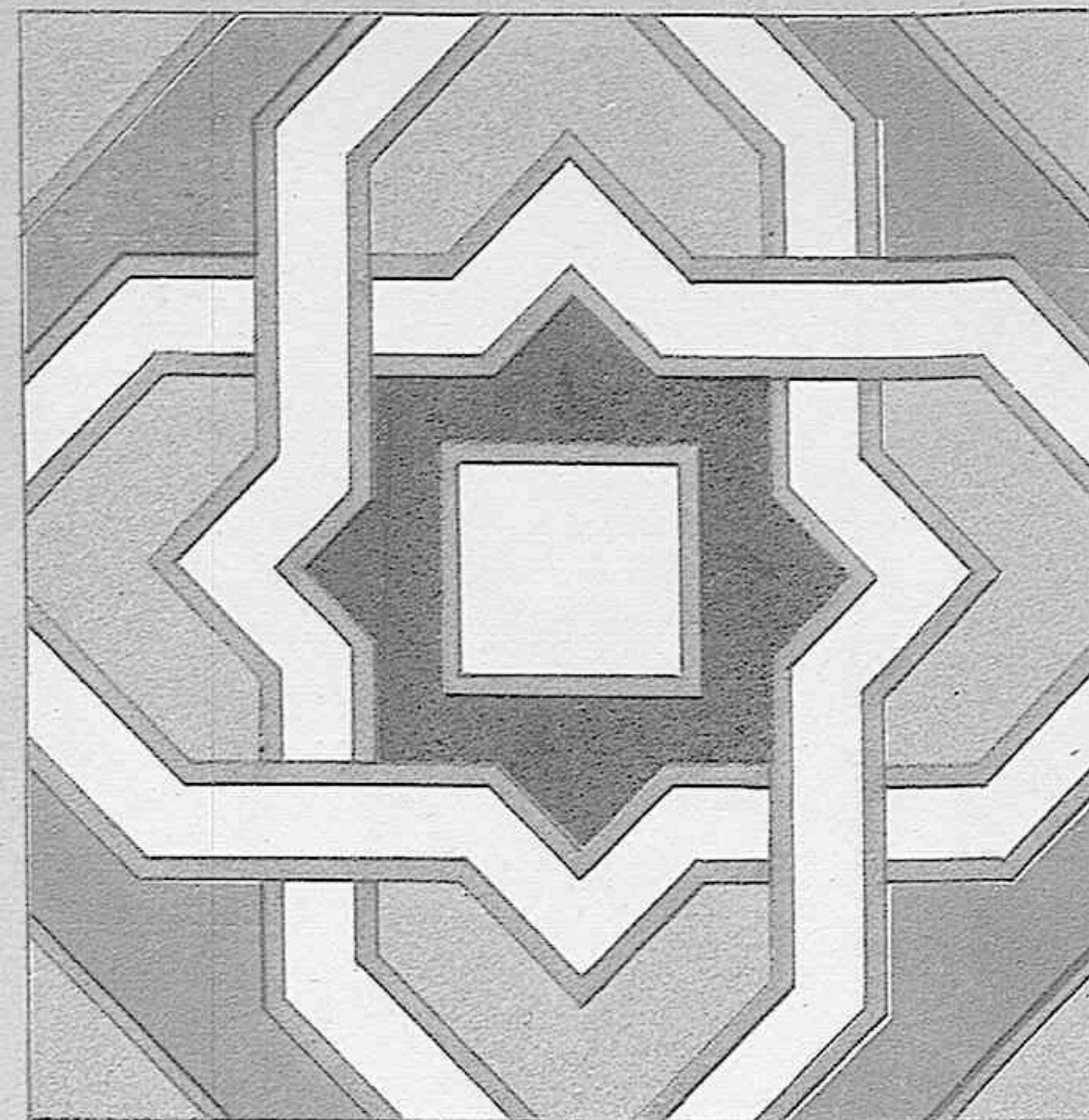
1

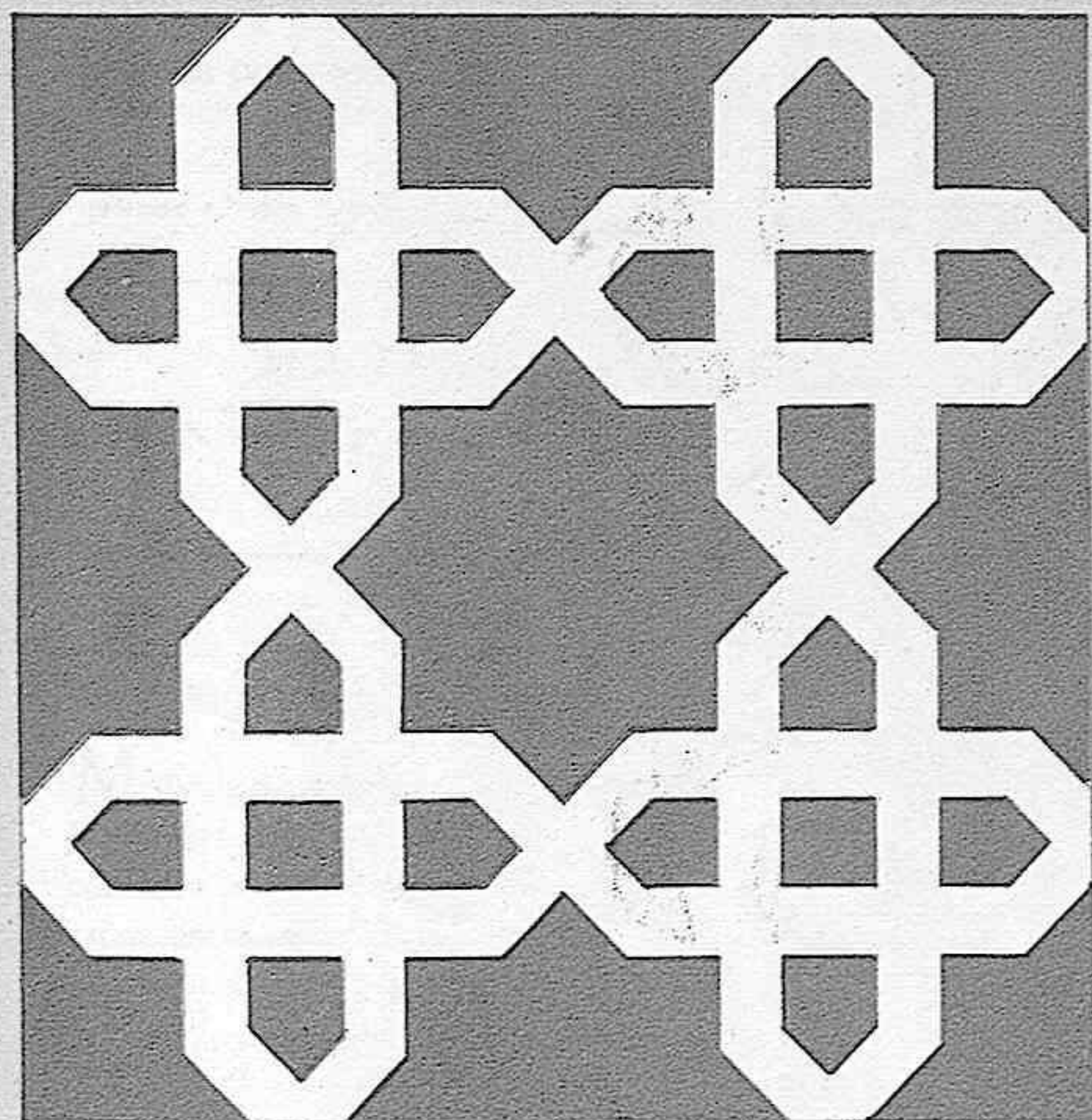
3

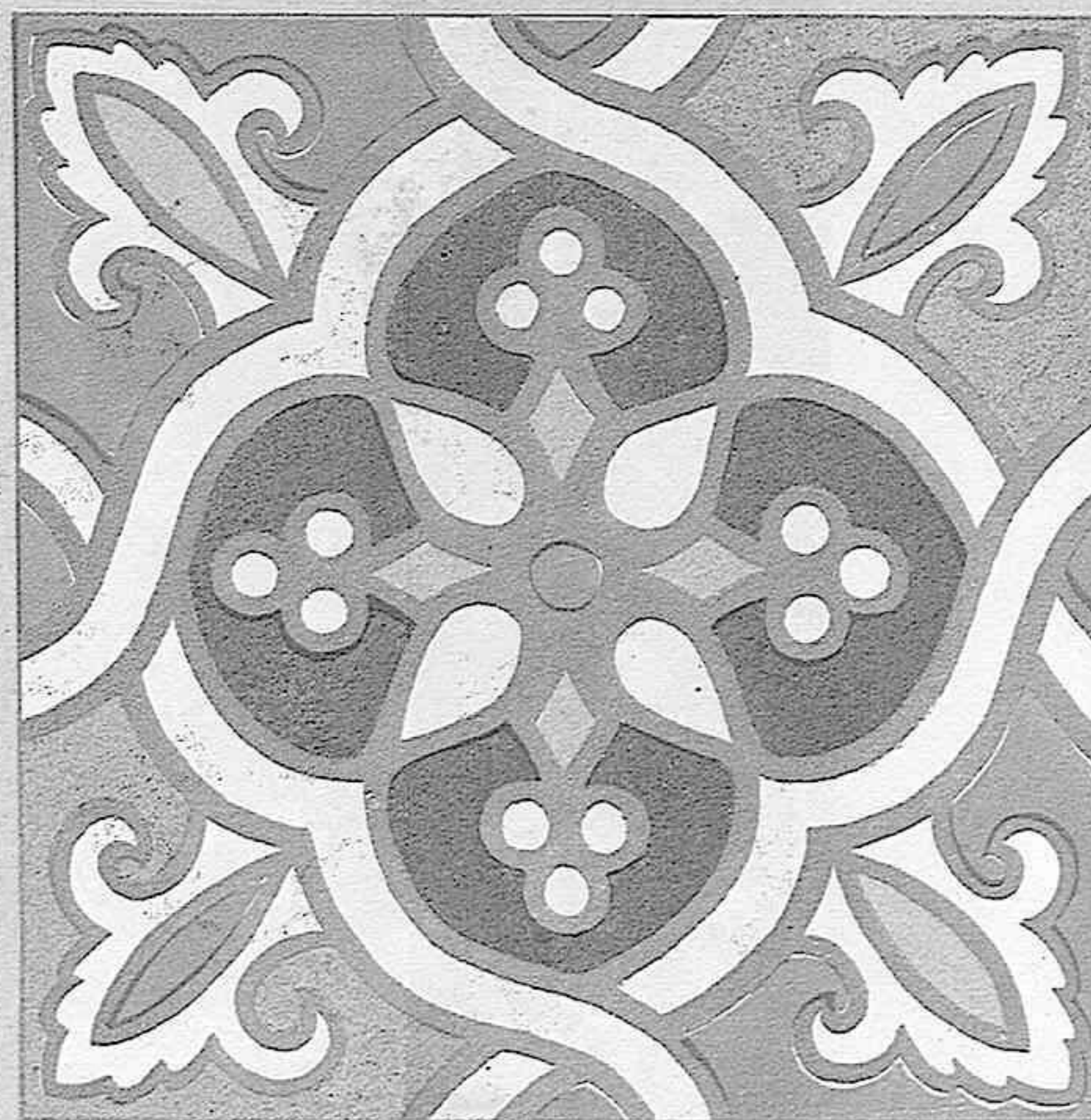
5

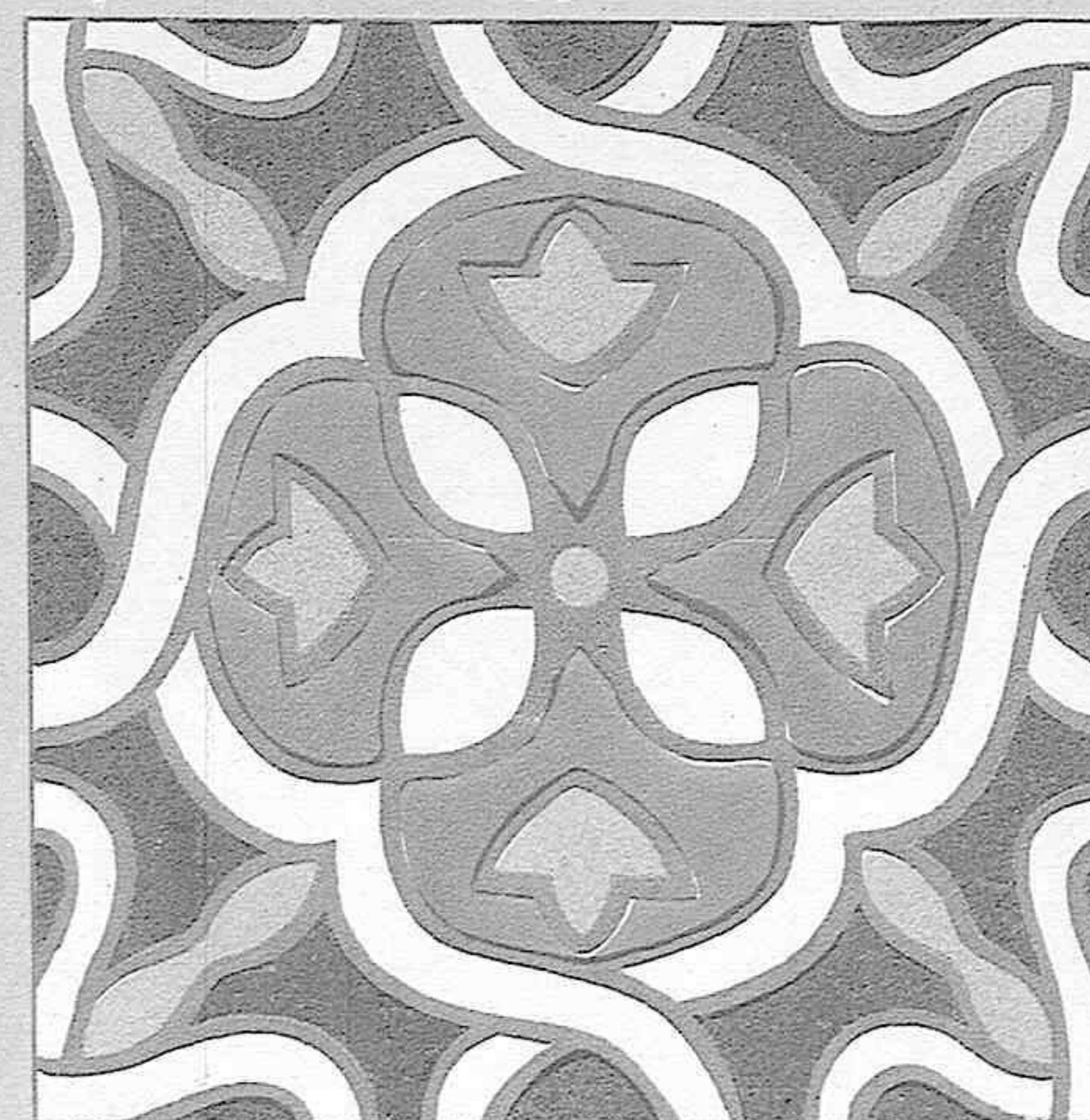
2

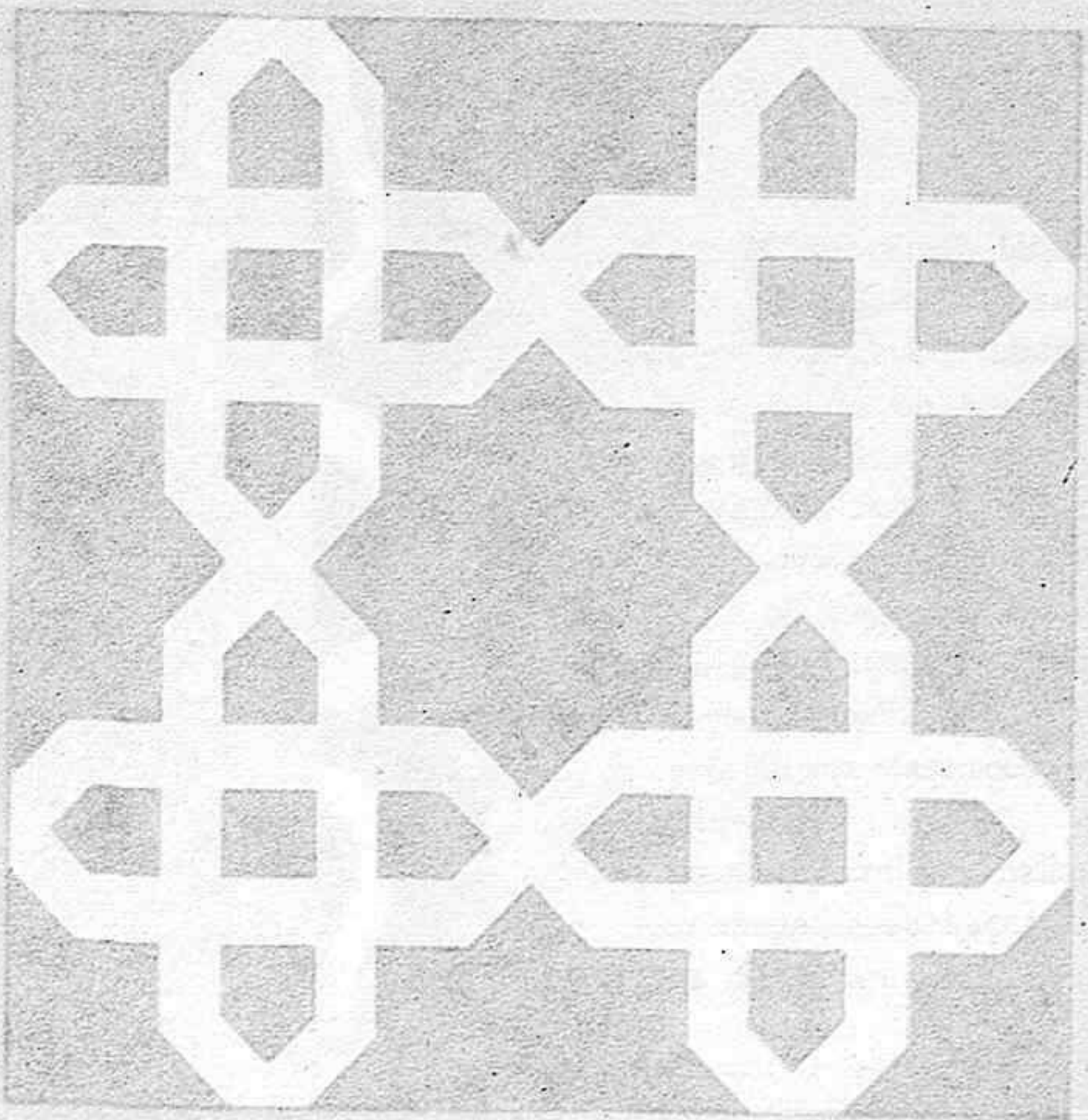
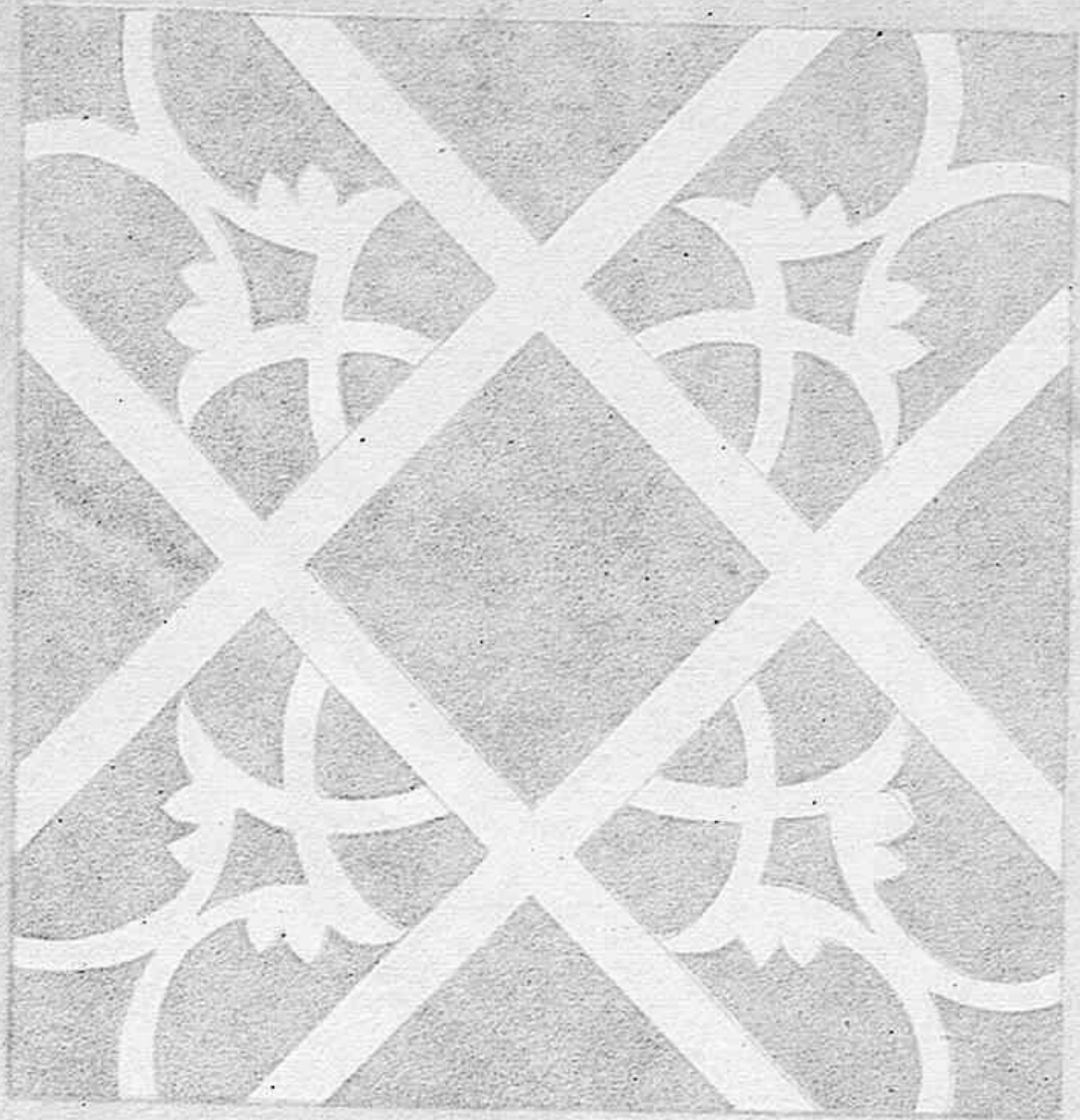

4

6

miden 12 centímetros de lado, y consisten en paisajes de color azul pintados con notable y graciosa facilidad.

Hoy vuelve á ponerse en uso, por decoración mural, el empleo de azulejos, pues en el oratorio de Sta. Ana del R. Palacio de la Almudaina, nuestro amigo Sr. Estada, su restaurador, con muy buen acuerdo ha forrado de nuevo los arrimaderos. Por lo que á nuestra insignificancia toca, hagamos constar que el primer cuadro de figuras en azulejo, construído por D. Pedro A. Cetre, es el calvario colocado en nuestra capillita sepulcral de *La Vileta*; más, fué intención nuestra que el interior del Templo del Arrabal de S. Magín se chapeara con imágenes, inscripciones y escudos sobre fondos con reflejos metálicos, para de este modo, hacer constar los nombres de los bienhechores de la obra de aquel templo. (1)

En cuanto á la aplicación del decorado con azulejos, la intentamos hace veinte años en la fachada de la Casa Sitjar; y ahora hemos podido realizarla en la de Barceló, plaza de Quadrado. La fábrica *La Roqueta*, está en disposición de servir todos los pedidos de azulejos decorativos que continuamente se dirigen á su dueño, quien tan artísticamente la tiene montada.

B. FERRÁ.

Palma 1.º Abril 1904.

MATERIALS PER UN EPISTOLARI FAMILIAR CATALÁ.

Cartes de Pere Freixa a son fill Bartomeu (1505 a 1510)

I

✠ Jhs. en Malorqua a xviiiij de noembre M. D. v.

MOLT honorable e carissim fil: Ab la barxa de Johan de Cambra vos he escrit a la ventura en comanda de mestre Antoni Sastre, qui esta assi al carrer de mossen Catlar, e ab aquela vos avisava

(1) Ignoramos si se piensa en llevar á efecto dicha idea, pues hace más de un año, renunciamos la dirección, por no ser aceptadas nuestras disposiciones facultativas.

molt largament de totas cosas; e veig ab una letra vostra *rebuda* per mans de mestre Alonso Argenter, de xxviiij de octubre, me dieu que ab dita barxa nous so escrit a la ventura; molt me so amirat en veritat, empero no sap hom de qui fíy de dar letras; per tant vos avis com me dieu queus avis de la lana, com lo bo de patro, so es Inigo Lopis, descarraga la lana e totes les robes tenia dassi en Alecant, en poder del batle de Alecant, e feu se pagar los nolits axi com si les agues portades assi: e apres sabut nosaltres per lo batle de Alecant ditas robas eran en son poder, ana lo fil del senyor en Jacme Asbert en Alecant per formages e lana que son pare avia carregades ab dita barxa, e axi per mi li fonch donada potestat ab procura quant seria en Alecant rebes ditas tres fardas de lana vos aviau carregadas sobre les duas den T.º Grua, e l'altra de mossen N.º Despuyg; e quant fonch en Alecant li foren liuradas; e lo dit Jacme Asbert veent las grans despesas si carregava ditas robas pera Malorqua, so es los drets de entrada e exida avia a pagar, deslibera vendre los seus formages e lana en Alecant, e volent vendre la mia mira la comissio mia e no hi fo que venes; e partint volgue carregar ditas tres fardas ab la barxa de Johan de Cambra ab qui vingue de Alecant assi e no les volgueran levar, e lavos lexa les en Alecant en poder den Perot Bernat, lo qual avisa asi a nosaltres de totas les despesas que hi serian si les avia a trametre asi; e lavos veent tantas despesas e nolits, e apres drets assi, avem desliberat scriure a dit Perot Bernat venes dita lana alla e quens trameta lo proseyt, e fins lo dia de vuy no sabem si les avia venudas o no per quant no hic ha arribat navili de Alecant fins assi; tots dias ne estam sperant. Es ver que apres yo rebi unas letras de Yvissa ab les quals sabi com aviau carregada una altra farda de lana, la qual no era en manifest ni en la polissa, perque us avis com dita farda era en poder del batle de Alecant, e yo he tramesa la vostra letra a Perot Bernat, ab la qual dieu a mi que apres aviau carregada una altra farda de lana, e per tant he trames a dit Perot Bernat la demanas e que la venes ensemps ab la altra: fins asi non sabem nova que sera estat, per altra vos ne avisare del que sera.

Axi matex ab dita letra he rebuda me avisau com ab lo carraco (1) trameteu 3 botas formages e dos carratels e quatre faxos cuyram bovi, e quant sera assi que ho reba e queus do avis de la rebu-

(1) *Carracó* diminutiu de *carraca*, una de les tantes castes de naus mercants que llavors hi havia.

da: fins lo dia de vuy no es arribat dit carraco; nostre senyor lo aport a bon salvament, el e tots los qui per la mar van a intencio de be. Axi matex me dieu ab dita letra me trameteu huna prima de camvi de 13 ducats dor tinch a rebre de

Mates per cambi fet aqui ab son jerma Jordi Mates; per semblant vos avis com fins assi no he rebuda prima de cambi ni segona ni puch demanar cosa niguna; quant Deu vuyla aure les letras fare de aver raho de tot; e per semblant del ducat e hunders que dieu del scriua del carraco; los tres ducats dor que deys que do a mestre Alonso Argenter, per queus dich que yols hi he donats axi com me dieu, perque us sia avis.

Mes avant vos avis com ab la present barxa del procurador reyal, patronejada per en Suris, he carregat e a vos consignat hun balo en que ha sis draps, sinch xvj.^{ns} meus e hun xx.^e del senyor en Johan Monjo, lo qual ma pregat loy metes en lo balo; dar leu aqui a qui el vos dira: no lin he volgut dir de no per quant es persona qui a la jornada fa per hom. Los xvj.^{ns} son draps de casa molt aventajats e bons; son de tals colors: hun morat, hun vert scur, hun vermell, dos negres, es senyat de tal senyal f . Pagareu de nolit vuyt sous per drap. Hun xx.^e he fet qui sera molt aventajat, no es stat a temps, ab lo primer passatge lous trametre ab lo que pore.

Mes avant de forment vos avia avisat ab les altrás letras per la gran necessitat que tenim, que si Deu nons ajuda mal recapte tenim. Nova tenim que de Cicilia veden venir vj. milia quarteras, empero que sera. Deu quey ajut per sa misericordia, car gran cosa avem a pasar. Bona ventura vostra qui no senti de aquestas passions.

Axi matex vos avis com en Johan Seguals vos tramet dos carratels de oli e huna gerra e hun carratel de olivas, e crech dos gerras petites segons el ma dit. Dau li bon recapta en tot, que certament es bon amich, e escriviu li per cada passage car molt ne resta content avent letras vostras, e dau li avis que aveu fet del gir.

Axi matex vos avis com ab dita barxa vos he consignades dos gerretas de olivas de la muler del senyor en Miquel Mascaro, las quals dareu al dit Mascaro; ella men ha pregat les carregas en mon nom e que les consignas a vos; pagareu ne de nolit de las dos v. s., e son senyades de tal senyal $\overline{\text{p}}$.

Mes avant vos avis com vos tramet lo sombrero que maveu demanat per vostra esposa; dir lieu quem perdo que milor que no es vol-

ria fos, empero si a Deu sera plaent altres coses seran milos, e recomanau mi molt. Dit sombrero demanareu an el senyor en Suris, patro de dita barxa, a el le comanat, perque es persona qui es de be e prou amich vostra.

Lo senyor en T.^o Grua crech vos tramet un balo de setzens ab dita barxa; per semblant vos dich doneu bon recapta en tot.

Aqui va hun fil de mossen Antoni Puygdorfil; diu ha gran pler de ferse ab vos; feu li cortesia e gordau vos de prestar ni bestraure, car de aquell del ducat e mitx no sen ha pogut aver cosa niguna, es sen anat, may lan vist; siaus avis.

Si trameteu robes del proceyt dels draps de vostre cunyat feu sia conte esparsat, per quant ja sabeu el qui es, car el men ha ja scrit de Palerm sim aviau tramesas robes per el que les hi vena de contans e que lin compre draps. Siaus avis.

De preus de robes vos avis com draps, e van a viij l. viij s., e ara per una barxa arribada de Palerm an pujats, que ja volen viij l.; de bons draps no se ques fara; xx.^{ns} valen xij l. x s.; bons xxiiij.^{ns} a xxj. l. e a mes; oli val a iij. s. viij. Ab aquest pasage ne va molt aqui, dupta sera que aqui no naja ten bon mercat com asi; ja ho veureu, dau avis de tot. Ara a festas de Nadal venen moltas pagas de las egos, trabalarem en executar si no volen pagar; dau nos avis en temps.

Les v. l. iij s. he rebudas del senyor en Toni Grua. Quant a vostra roba de Alecant veurem mossen Puyg com ho volra fer; be crech que no sen volra encurar, pus la cosa no satisfa; empero veurem ho e avisar vos nem.

Mes avant vos avis com he trames lo memorial a Valencia per lo quem demanaveu per les etsembles; vingut que sia vos sera trames ab lo primer.

Axi matex vos avis com dels dos ducats aviau prestats an en Johan Costa aqui los he compasats ab son oncle ab la imposicio de las egos. Crech els vos trametran a dir quels compreu no se quinas frasques; daulos rahons a la vela e lexaulos pasar avant; siaus avis.

Sabut avem que deviau pendre *missa* dos o tres dias apres de Tots Sants; tot sia estat a la bona ora. Na Juana vostra jermana hi volria esser stada prop; crech yo e vostra mara no manco, empero a Deu sia grayt tot quant nos dona. Mes avant vos fa recordant vostra mara que lo temps ve dels porchs, queus recordeu de fer lin salar hun que sia bel e bo, ab tots sos drets, e yo per

lo semblant vos ne prech, que crech assi seran molt cas enguany; e nous sen oblideu.

Per la present mes nom ocorra, sols nos acomanam yo e vostra mara a vostra esposada o muler e a vostra sogra; e al senyor virey me acomanau molt e a la senyora visreyna e a tots los de casa; molt me acomanan al senyer en Miguel Mascaro e digau li que li recort del quem avia promes a la sua partida. E Jhs. a tots de mal quart, amen. Na Juana se acomana moit a vostra esposada e a vos per lo semblant.

De vostra para qui a vos se acomana.

Pere Frexa.

Al molt honorable en Barthomeu Frexa, en Caller.

II

✠ Jhs. En Malorqua a xvj de abril M. D. vj.

Molt amat e carissim fil: Ja per altrás scrit vos tinch; aquesta sera per replicar part de aquelas e dar vos avis del seguit apres. Per aquelas vos tinch dit com he rebudas unas vostras letras ab la barxa del procurador reyal, ab la qual he rebut hun porch e hun sarrío, la qual deyeu donas al senyor en Toni Nadal; perque us dich que le rebut e donat a dit Antoni Nadal. E per semblant lo senyor en Johan Sequals ha rebut los sis porchs e la bota de segi li aveu tramesa; ja per letra sua ne sereu avisat de tot, e per semblant dels cambis li aveu tramesos a rebre, dels quals es estat molt ben pagat.

Mes avant vos avis com ab la carraca de Artieda vos he tramesos dos balons en que ha deu draps setzens e dos vintens; crech migensant Deu los aureu ben rebuts; ab lo primer dau avis de la rebuda. E ab dita barxa vos avisava molt larch de moltas cosas, per semblant aja vostron avis de tot. Ab aquestas letras me dieu que vaja a casa de mossen Gaspar Tomas e que li pach lo que el mostrara li sia degut per lo senyor; dich vos que hi so anat e an me mostrat lo conta e que seria cobrador xij. liures ij. sous vj, restas de major conta, e yo he feta promesa de pagar dita cantitat ten prest ajan feta e fermada una apoca en la forma que mossen Feliu Busquet sap, lo qual te letra del senyor misser Dusay e am dit que no pach fins ajan fermada dita apoca; axi la cosa no esta per mi; *dareu ne* avis aqui al senyor.

Mes avant me dieu ab dita letra que lo senyor vol que aneu hun viage, e que si fara be, e nom dieu a on; nostre Senyor vos lax ben desliberar.

Mes avant me dieu que no entraven encara formatges frescals, e que feu conta de trametre men huna suma; pler aure que ho fassau, que yo crech se vendran be. Los que ha portats en Suris se son venuts a bel preu per esser prims, e los que ha portats en Pastor per semblant, per esser vels los ha venuts a ij. liures xij. sous lo quintar; siaus avis. Sin trameteu feu sian bons e prims si fer se pora.

De cuyram vos avis com nich ha de Castela e tot ses venit a temps; cuyram daqui se vendria a vj. liures x. sous ab hun poch de temps; al constant nigu no te diners; siaus avis.

De lana no nich ha, per so nous puch dir que val. De la que tenim en Alecant fins vuy non tinch rao niguna; ja li he scrit *ho abarate* o com se vuyla quen fassa fi; no se ques fara.

De fideus de aqui que fossen bons yo crech se vendrian a xexanta, siaus avis; no nich ha sino de Trapana e venense a vuyt dines la liura, empero no sen ven gayra; sin poreu aver trame-tau ne qualque carratel.

No maveu avisat enguany si trametreu egos; de och o de no avisau men en temps.

Ja per altres vos ne avisat dels deutes ab excusions no aver alguna cosa, e asso per causa de la mala anyada hic es stada; no fas sino executar los qui deuen de defora e per semblant los de la ciutat.

Assi dien alguns qui son vinguts de aqui que la anada vostra sera a Masalquibir, perqueus prech que del que sera que men aviseu en secret, gran pler men fareu, e nostre Senyor quius do bona endresa axi com yo volria eus quart sempre de mal e de peril, amen.

Ab la barxa den Miquel Garau vos trametre hun parel de dotsenas de fogasses; yo crech se spatxara la setmana qui ve.

Per la present mes nom ocorra, ara per lo present, sols me acomanan molt al senyor virrey e a la senyora, dels quals tostemp so al servir lur, e per semblant a vostra muler molt me acomanau, e per semblant vostra mara se acomana molt a tots e a vostra muler molt, molt desijant saber si es prenyada, daunos ne avis, e a vostra sogra molt nos acomanau; e lo Sant Sperit sia en guarda de tots, amèn.

De vostra para qui avos molt se acomana.

Pere Frexa.

Al molt honorable en Barthomeu Frexa sia dada, en—Caller.

✠ Jhs. En Malorqua a iiii de juny M. D. vj.

Molt amat e carissim fil: Unas letras vostras he rebudas de xiiij. de mayg e de xv. e de xvj. a las quals la present sera resposta de totas.

Ab la primera veig me dieu com aviau deslberat de pujar ab la nau qui va a Masaalquibir, e que per causa de dita anada eran anat en Oris-tany; apres me dieu que no aviau deslberat de anar e que estaven en deslber de restar per cert respecta, tot sia per lo milor.

Apres me dieu com auriau carregat ab la barxa de Johan de Licona xvj. botes formatges per assi e pera Valencia, ab condicio que sim aparia que men aturas assi lo que volre; perque us dich que nom ha paregut de aturarmen sino lo carretel aviau carregat derrer, e asso per causa com nich an descarregats tants que nich ha un gran *barrix* e encara no trobau quius ne compre una bota sino a temps; al contant sen hich ha donats a xxx. vij. sous lo quintar; e per so non he volgut fer descarregar sino lo carratel. Totas les xvj. botas van en Valencia a mossen Luys Garcia, siaus avis; ja li he scrit e tramesas las vostras letras e la polisa del carregament.

Axi matex me avisau com ab la nau veneciana me trameteu una saqua lana de *peladis*, e dieu me quen do ij. quintars a vostron cunyat en T.º Gil. Dich vos que quant sera descarregada ley dare. La nau es arribada la nit de sincogesma en lo present port; passadas las festas plaent a Deu la descarregaran. La sisela e rebuda e lo salo; ten prest passadas las festas lo dare a tenyir e seraus trames ab lo primer.

Ja us avia avisat que trametteseu lo conte a nen T.º Gil e com ha rebut de mossen Puyg una onsa e tants terius. Jaus en he enviada la letra de mossen Puyg e axi metex las botes que li he donades ab que vingueren los seus formages, meteu ley tot en conte e trameteu ley, car mentra estan axi tostemp se pensan tingan aver mes; vous ne presh que ho fassau.

Axi metex vos avis com en Johan Seguals es estat tembe felo, e aso per quant no li aveu tramesa roba, creent que vos aveu venut tot lo que teniu seu, e si no ho aveu venut que es restat per mala diligencia vostra; e encara que se-gons ma dit en Rafel Armengol, qui li ha demanats los diners del segi li aviau remes a vendre, que nols hi dara dient que vos teniu del seu, perque us dich que fassau per guisa si no podeu vendre lo gir, que li trametau a dir a qui

vol quel doneu e que us ne desiscau. Axi metex del holi sin teniu de seu.

Axi metex en Rafel Armengol me dix unas paraulas que no man agradat; ajau me per entes. Del senyor en T.º Grua desexiu vos ne ten be com se vuyla; vaja tots van grunyint.

Del quem dieu que fassa que nous trametan comandas dich vos que als qui mo dien jals ho dich. De aquex quius ha tramesos cinch draps si nous apar, meteulos en poder dels consols, puy-nols vos ha tramesos ab consentiment vostre.

Yous avia avisat com he pagat a mossen Gaspar Thomas xij. lliures ij sous v. per lo conta del senyor miser Dusay, e lo dit mos. Gaspar Thomas li ha fermada apoca en poder den Mateu Moranta notari; siaus avis, e digau ley al senyor. Mas vos avia avisat quem trametteseu huns poch de fideus, que foren estats vuy bons diners; feu ablo primer que men trametau o almeyns huns poch per casa, e si vos nou feu digau ho a vostra muller per part de vostra mara qui lan piega puy vos nou feu ela que lin trameta. Lo senyor en Valquenera ha dit que vostra muler es prenyada, de que us diem quens sen som molt alegrats, nostre senyor la quart e la vuyla desliurar sana e salva axi com tots desijam, amen.

Yous avia avisat del que sich contava del semiser Dusay e deys me ab vostra letra com el vos ha dit en secret que si sen va de aqui que anira en milor terra e que nous ha vulgut dir haon; nostre Senyor quin triy la milor part a profit de tots. Mossen Feliu Busquet li tramet unas letras que te de Barcelona o provissions; del que sera avisau men. Assis diu que lo senyor Rey vol que vaja en Napols, altres dien en Sicilia; si axi es nol dexeu, que yo fas conte que nous ne podreu sino milorar anant ab el en tals terras; emperoyo crech que vos jan sou ben aconselat puy so cert per los qui venen de aqui que el vos vol molt; puy axi es mentra lo siri crema culiu de la cera, e siaus avis no vuylan descomplaure a el per niguna cosa, yo us ne prech, stau a consel seu que nous ne podeu sino milorar. Del quem deyeu que si me aturava dels formages quen menas conte per quant son de companyia de vos e de la senyora, dich vos que no men he aturat sino lo carretel; quant lo vendre vous ne fare conte del que sen proseyra.

Dels deutes qui resten de las eguas ara pus siam a la festa de Sent Johan que venen las derrer pagas, fas conta de executar a tots e fer per guisa que sia pagat ara pus hich ha reunable anyada. A vostra mara he legit un capitol quem

deyts del li que sperau de Napol's; es ne stada molt alegre e volria ja que fos assi; nostre Senyor ho aport a bon salvament, axo e altres cosas per a sempra.

Lo rossi aveu trames an en Johan Seguals he vist, par me bo, es ver sta flach a causa que an stat molt en mar; no ma dit si li agrada o no; per lo queus avis que sta hun poch engronyat, sia us avis; exiu ne com milor poreu e abans. Las eguas que son arribadas assi son arribades molt flaques e dolentas a causa de la larga stada; no sen aura lo que creyeu. Las que an descarregades en Alcudia son milos, segons ma dit mossen Fogassot. Molts compradors son vinguts a mi creent fossen mias e fossen tals quals eran las vostres. Si plaura a Deu per lany qui ve, si sereu aqui, aureu ne una vintena que sian belas per alguns amichs qui men demanavan.

Yo he scrit en Valencia a mossen Luys Garcia que arregats que age los formages quem compre unas vint rovas de remas fi e larch e huns poch de ayins castelans pera mi; si ho fa mesclar ho he ab lana dassi e vuyl fer una flota de bons draps, per aqui o per alla on sereu. Tinch creensa migensant Deu se vendran be los formages en Valencia, molt millor que assi, segons relacio de vostre cunyat en T.^o Gil, qui es arribat ayr de Valencia, que hi avia aportat coto filat aportat de Palerm; siaus avis.

La barxa de Johan de Licona parti dassi a xxviiiij de mayg, lo dia de vuy migensant Deu sera en Valencia; ab lo primer ne aureu avis, e sereu avisat ab lo primer per lo semblant de tot.

Lo senyor en Valquenera ha ditas assi unas paraulas quantra mado Riquera sobre certa roba e per una caxa que te de vostra sogra, perque us sia avis que digau a vostra sogra que si ella sabia lo anuyg que mado Riquera ne auria si sabia lo quen Valquenera diu yo crech ella ne perdria la mort o una malaltia on perdria lo seny; per tal vostra mara vos prega digau a vostra sogra que li fassa una letra e que no lin diga cosa ninguna, car si ela sabia la bona amor que li aporta a vostra sogra e a sa neboda no farieu ne dirieu lo que dieu segons diu lo Valquenera, a be que nosaltres la vam pregar que no lin diga cosa ninguna e axi ho ha promes, no se ques fara; vos ja la conexeu e la queus feya com hich erau; e de so us prega vostra mara que ho digau a vostra sogra.

Direu al senyor en Miquel Mascaro com yo he donat lo conte a sa muler del proceyt dels fideus, del que sen avia prosseyt e tots los que

tenia deduidas las despesas e lo que yo avia pagat por el; e per quant el ha tramesa una letra a sa muler quem mostra hun capitol com el diu que li do tot lo que tindre dels fideus, yo he tret lo conta e so li stat deutor xiiij sous viij, los quals li he donats decontinent ensemps ab lo conta, com los altres li aguer ja donats en diversas partidas; per amor de mi digauley vous ne prech.

Per la present no us he mes a dir; sols me acomana molt al Senyor e a la Senyora, e a vostra sogra e a vostra muller nos acomanau molt per part mia e de vostra mara e de vostres jermanes, e tots stam molt alegres quant avem sabut per lo senyor en Valquenera que sta prenyada, pregant a nostre Senyor e a la Verge Maria la vuyla desliurar en bona sanitat e alegria de tots; e recomanam nos tots a tots vosaltres. Jhs. a tots quart de mal, amen.

De vostra para qui a vos se acomana

Pere Frexa.

Al molt honorable en Barthomeu Frexa sia dada en—Caller.

IV

✠ Jhs. En Malorqua a xxviiij de noembra 1507

Molt honorable e carissim fil: Ja per aquest passatge metex scrit vos tinch en comanda de Franci Babiloni; aquesta sera per avisarvos com aqui va un gendra del compara Avela ab una dona e una infanta que ha quitada de Berberia. Va aqui per averlo rescat; prech vos per amor mia lo tingau per recomanat en totas cosas sien mester, yo us ne prech molt com si fos cosa mia afavorint lo en tot lo que possible sia, e no aja fala.

E per la present no tinch mas a dir. Comanme a vos, e Jhs. vos quart.

De vostra para qui a vos se acomana

Pere Frexa.

Al molt honorable mossen Barthomeu Frexa en—Caller.

V

✠ Jhs. En Malorqua a xxviiiij.^o de noembre de 1507

Molt honorable e carissim fill: Dias ha vos scrigui ab una barxa biscayna en comanda de Barthomeu Vmbert, ab la qual vos trameti dos balons en que avia vuyt draps setzeus e dos vinteus;

crech, migensant Deu, ho aureu ben rebut, com assi sapiam nova dita barxa es arribada en Palerm en bon salvament.

Ab ditas letras vos avisava de moltas cosas, prech vos ab lo primer aja resposta del que us avisava largament de tot lo que lavos me ocorria; per aquesta vos avis com ab lo present pasatge, qui es una galiassa de hun tal Genoves, vos tramet dos balons en que ha cinch draps setzens en la hu e cinch draps vintens en laltre, los cinch setzens son de conta vostra e los vintens son de conta meu; van consignats a mon compare Franci Babiloni, el men ha pregat molt per ajudarli als nolits, nous ne anujeu, car hom ha a fer ples als amichs; son senyats de nostra marca. Pagareu de nolit segons veureu per lo manifest, quant Deu vuyta sia junt fareu de averlos.

Los dos balons vos he tramesos en comanda den Barthomeu Umbert, en que us dich avia vuyt draps setzens e dos vintens, ja us he dit com los setzens son de conta de la companyia a los vintens de conta meu, dels quals vos deya lo preu de aquels tinguesseu pera pagar tintas a mestre Barthomeu; ara vos dich que si son venuts quem trametau lo proseyt de contans, car yo estich vuyt estret de dines, que a bona fe he aut a menlevar dines, que de deutas nos pot aver de nigu cosa niguna; sia us avis, yo us ne prech quem socorregau ab lo primer del que poreu. De aquests cinch vintens derrers si cas sera vos ne detindreu vint y cinch ducats o trenta per les tintes en conta del dit mestre Barthomeu, avisant vos com dit mestre Barthomeu ma pregat vos scriga tingau per recomanat les suas cosas, e am dit queus tramet una procura per cert forment te aqui en comanda den Panedes, que vos fassau per guisa que el sia ben servit, yo us ne prech molt; axi matex me diu vos tramet ara unas letras de cambi a rebre per tintas ha fetas assi a alguns; per lo semblant sia ben servit, car a sa jornada fa assi per mi prou.

Ab lo present vos tramet lo conta de la companyia de tots los draps vos he tramesos; jal veureu, si no va be axi com deuria vos adobau ho com milor poreu. Veyg ab dit conta yo so cobrador sirca vuyt liures, empero vos mirau hi milor e dau avis si niguna errada hi aura.

Del conta del arros nous ne dich cosa niguna per quant vos ja sabeu yo que he pagat assi per centa vostra per menut, yo us ne tramet hun altre conta, jal veureu, vos vejau que voleu quen fassa; mes avant puja que no es lo preu del arros, e per so us dich lo que us dich, perque ab moltas

letras me dieu del conta del arros; e aquest conta serz ab la altre part del conta de la companyia.

Mes vos avis com en Rafel Armengol ma dit queus scriga com de aquella cantitat avia aver den Johan Seguals, per lo proseyt de la bota del segi que el ho ha demanat ara poch dias a son para den Johan Seguals e ha li feta resposta que vos aveu contat ab son fil e que ho aveu passat en conta a el, axi diu vos que n'escrigau lo qui es.

Aqui va en Miquel, qui estava en casa en Pere Mir, per part del dit Armengol, per demanarvos lo queus he dit, siau avisat en dar li rao, per quant lo dit Armengol se lexa dir que en poder vostra ha encara sirca de coranta ducats; el no ho ha dit a mi empero altri mo ha dit; Sia us avis. Axi matex el volria aqui fer algunas cosas, e volria a ma vostra ferho, mirau hi be que en veritat lo seu manex nom plau; siaus avis.

Jaus he avisat de porchs, sin poreu fer no hi dupteu en ferne lo que poreu; molts van aqui ab aquex desliver de ferne tants quants poran, si auran licencia o no els ho veurau, sia us avis de tot; si vos la podeu aver ajaula e no us embarasseu en nigu si fer se pora.

Formajes an valgut ara a gran preu per quant es vingut axeugar que no nich ha sino poch. Vna bota me avia dexada assi Miguel Puyg de Valencia, que feran descarregar per forsa de la barxa de Jeronim Sanxis, la qual era de Miguel Vrgeles de Valencia, la qual he venuda a rao de sinquanta vuyt sous lo quintar de contants; siaus avis.

Aqui van ara molts draps e duns e daltras yo crech ni aura prou mercat, ja u veureu. Per avant fas conta de trametreus los altras vintens quim restan e hun vintiquatre molt aventajat que he fet per aqui; fas conta passat Nadal ab lo primer ho aureu.

De la mia anada per ara restare. Trametaume lo que poreu que yo no fas cosa niguna, sols tinch aparelar sis vintiquatrens que tinch, los quals fas conta trametre en Sicilia quant sian a punt.

Forment val vuy a vint e sis e tots puja; ordi val vuy a mes de vint sous; siaus avis. En Sanguera es passat en ponent ab hun carrech de forment e ordi; diu se que alla val a gran preu, sia us avis.

Del fet que us avia avisat de vostra jermana na Juana per amor de mi yo us prech aja vostra resposta del que us aparra; vostra mara e yo vos ne pregam molt.

Apres he carregat ab dita galiassa hun balo de cinch draps setzens de vostron cunyat en Toni Gil, lo qual va consignat a dit Franci Babiloni; essenyat de la sua marca tal O^- ; quant Deu vuyla sia junt fereu de aver lo e fereune lo que el vos ne scriu.

Ja us he avisat de porchs, si cas sera, al menys no manch que men fassau huns tres o quatre per casa, e segi de tots e averias de hun parell al manco; molt vos ne prega vostra mara, la qual se acomana molt a vostra muler e sogra per mas de mil vegadas, e per semblant vostra jermana, qui us besa las mans del que li aveu trames.

Mes avant vos avis com dias ha arriba assi hun o ma per via de Alacant, lo qual diu era presoner ab lo forment den Torreia, e dix me que vos aviau fetas moltas cortesias aqui a el e a daltras; e no he auda letra vostra, de quen so estat molt enmirat; sia us avis.

Per la present no us tinch mas a dir per ara sino que us recordeu de mi, e recoman me molt a vostra muler, e dir li eu quem perdo que per ara no li puch trametre niguna cosa, si Deu plaura ab lo primer yo li trametre qualque cosa; e acomanau me molt al senyor Virrey e a la senyora, e Jhs. sia ab tots, amen.

De vostra para, qui a vos se acomana

Pere Frexa.

Al molt honorable mossen Barthomeu Frexa en—Caller.

E. AGUILÓ.

EMPLEOS ANUALES

DE LA

UNIVERSIDAD DE PALMA

(1740)

NOTA y lista de los sujetos é individuos que he nombrado para que en el día 16 de este corriente entren á ejercer los oficios de la antigua Universidad del Reyno, y del Colegio de la Mercaderia, que antes eran anuales y de sorteo, y les han de servir por el tiempo de vn año interin que Su Magestad no ordene otra cosa.

Clavario de la Universidad

D.ⁿ Gaspar de Villalonga.

Juez Executor

D.ⁿ Juan Antich de Llorach.

Prohombres del Executor

D.ⁿ Pedro Mora.

D.ⁿ Matheo Andreu.

Morbero Militar

D.ⁿ Raymundo Despuig y Fortuny.

Morbero Ciudadano

D.ⁿ Rafael Amer y Custurer.

Morbero Mercader

Guillermo Vidal.

Tablero

D.ⁿ Jayme Conrado.

Librero Mayor

Juan Llabres.

Comprovador

Ant.^o Dezi, Notario.

Revisor

El Capitan Juan Ant.^o Massa.

Contador Ciudadano

D.ⁿ Rafael Amer.

Contador Mercader

Juan Serri.

Dos Contadores Forenses

Sebastian Mas, de Lummayor.

Rafael Moragues Casta, de Petra.

Abogado Anual

Dr Ant.^o Serra y Maura.

Sindico Anual

Juan Muntaner, Notario.

Bollador Ciudadano

D.ⁿ Andres Comellas.

Bollador Mercader

Salvador Antich.

Bollador Pelayre

Gabriel Moragues.

Bollador Mantero

Juan Salas, Mantero.

Asistente de Clavario

Joseph Bernad, Pasamanero.

Asistente Forense

Jayme Cifre, de Pollensa.

*Cònsul de Mar Ciudadano*D.ⁿ Raymundo Guells, menor.*Cònsul Mercader*

Geronimo Mas.

*Juez de Apelaciones*D.ⁿ Geronimo Alemany, menor.*Dos Defenedores*El Capitan D.ⁿ Miguel Maura.
Salvador Antich.*Consejeros del Colegio de la Mercaderia*D.ⁿ Pedro Mora.D.ⁿ Miguel Santandren.D.ⁿ Ferrer de Comellas.D.ⁿ Raymundo Guells, menor.D.ⁿ Marcos Pont y Vich.D.ⁿ Rafael Amer.

Miguel Llabrés, Notario.

Sebastian Ferrer, Notario.

Miguel Seguí, Notario.

Salvador Gallard, Notario.

Guillermo Rossello, Notario.

Pedro Mas.

Ant.^o Pau Gomila.Juan Ant.^o Planes.

Martin Mayol.

Sebastian Llopis.

El Capitan Juan Ant.^o Massa.

Nadal Canaves.

Joseph Mates.

Andres Mir.

Castillo Real de Palma, á 4 de Mayo de 1740.
Joseph de Vallejo.—Rubricado.

J. R. de AYREFLOR Y SUREDA.

(Arch. Mun.—Lib. de Ayun. de 1739 y 1740, folio 89).

SECCIÓ DE NOTICIES

Tots o la major part dels nostros lectors segurament estan ja enterats de la serie de conferencies que, per invitació del *Ateneo Barcelonés*, anáren a donarhi, durant els passats mesos d'Abril, Maig y Juny, els escriptors mallorquins, companys y consocis nostros la major part, En Joan Alcover, En Miquel S. Oliver, En Matheu Obrador, En Joan Torrendell, Mossen Miquel Costa, y En Gabriel Alomar.

D'aquelles conferencies, que foren molt celebrades, en comensárem a publicar una en el núm.^o anterior, y la acabam en aquest: la d'En Obrador, sobre *La nostra Arqueologia Literaria*; la qual hem anticipada, per esser la que més directament se relaciona ab el nostro especial ram de treball y estudis.

Després d'aqueixa, n'insertarem seguidament un parey més, les de Mossen Costa y d'En Alcover, que versant sobre temes literaris y artístichs, prescindeixen de materia política, objecte y principal asunto de les restants; les quals per aquest motiu no entren propiament dins la vasa de la nostra publicació.

Nostre consoci y bon amich de Barcelona N'Ángel Aguiló s'es determinat al cap y a la fi a donar la derrera ma y enllestir del tot els volums ja publicats d'aquella *Biblioteca Catalana* que ab tanta cura y bon acert va dirigir son pare, l'inolvidable D. Marian.

Ha comensat per l'obra de nostre R. Lull, *Felix de les Maravelles*, y estan ja en venta els dos volums de que consta, provists de cubertes, de portades y de taula, y d'un curt prolech ahont fa constar esser aquesta la primera edició que s'ha feta, y del text original catalá ne dona tota l'honra deguda a D. Jeroni Rosselló, qui fou el qui la va dirigir, y descriu sumariament els dos còdices del XIVⁿ y XVⁿ sigles de que principalment se va valer.

D'aquests dos volums y dels fulls complementaris p'els qui ja poseesquen els antichs fascicles, n'hi ha exemplars en venta a les llibrerías d'En J. Mir y de N'Amengual y Muntaner.

Tip. de las Hijas de J. Colomar